

FRANSIZ DEVRİMİ VE BOLŞEVİK DEVRİMİ SÜREÇLERİNİN MALİYE KAPSAMINDAKİ BENZERLİKLERİ

SIMILARITIES BETWEEN THE FRENCH REVOLUTION AND THE BOLSHEVIK REVOLUTION IN PUBLIC FINANCE

Dr. Öğr. Üyesi Şahin AY

Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu Maliye Programı

e-posta:sahinay@siirt.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-3036-2155>

ÖZET

Dünya tarihi açısından önemi büyük pek çok olay olmakla birlikte bazı olaylar hem yaşadıkları dönemi hem de sonrasındaki dönemleri etkilemişlerdir. Fransız Devrimi ve Bolşevik Devrimi de bu minvalde olaylardır. Bu devrimlerin olmasında pek çok sebep bulunmaktadır. Bu sebepler arasında ekonomik sebepler devrim süreçlerinin büyük kitlelere yayılması noktasında büyük önem taşımıştır. Hem Fransız Devrimi'nin hem de Bolşevik Devrimi'nin maliye kapsamında değerlendirilecek sebepleri arasında öncelikle vergi adaletsizliği, vergi yükü gibi kavramlar bulunmaktadır. Alt gelir gruplarının büyük vergi yükleri ile muhatap olmaları ile birlikte vergi ödemelerinde sınıflar arasında eşitsizliklerin bulunması bireylerin iktidara karşı tepkilerinde belirleyici olmuştur. Bununla birlikte gelir dağılımındaki adaletsizlikler hem Fransız toplumunda hem de Rus toplumunda huzursuzluklara yol açmış ve kitlesel tepkilerin doğmasına neden olmuştur. Ayrıca Fransa'nın hem 17. hem 18. yüzyıllardaki dış politikası neticesinde ülke birçok savaşa girmiş bu durum Fransız maliyesini olumsuz etkilemiştir. Benzer bir durum Rus maliyesi için de geçerlidir. Hem 19. yüzyıldaki savaşlar hem de 1905 Devrimi ile Birinci Dünya Savaşı, Rus maliyesini olumsuz etkilemiştir. Bu gibi durumlar her iki ülkenin de borçlanma yoluna gitmesine neden olmuş, ödenemeyen borçlar halk üzerinde yeni yükümlülüklerin doğması sonucunu doğurmuştur. Bu olumsuzluklar büyük kitlelerin devrim süreçlerinde belirleyici olması sonucunu doğurmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fransız Devrimi, Bolşevik Devrimi, Maliye

ABSTRACT

While many events are significant in world history, some have influenced both the period in which they occurred and many subsequent events. The French Revolution and the Bolshevik Revolution are events of this kind. There are many reasons for these revolutions. Among these reasons, economic factors were crucial in spreading the revolutionary processes to large masses. Among the reasons for both the French Revolution and the Bolshevik Revolution to be evaluated within the fiscal context are primarily concepts such as tax injustice and tax burden. The high tax burdens faced by lower-income groups, coupled with the inequality in tax payments between classes, were decisive factors in individuals' reactions to the government. Furthermore, inequities in income distribution led to unrest in both French

and Russian societies and led to mass reactions. Furthermore, France's foreign policy in both the 17th and 18th centuries led to the country engaging in numerous wars, negatively impacting French public finances. A similar situation applies to Russian public finances. Both the wars of the 19th century, the 1905 Revolution, and World War I negatively impacted Russian public finances. These circumstances forced both countries to resort to debt, and unpaid debts resulted in new obligations for the people. These negative circumstances led to the decisive role of the masses in the revolutionary processes.

Keywords: French Revolution, Bolshevik Revolution, Public Finance

GİRİŞ

Dünyada pek çok devrim süreci yaşanmıştır. Bu devrimler arasında 17. yüzyılda iki dönem olarak yaşanan İngiltere Parlamento Devrimi, Latin Amerika Devrimleri, Amerikan Devrimi, Orta Asya ve Afrika'da olan devrimler sayılmaktadır. Devrimlerin genel amaçları arasında ekonomik, siyasal ve toplumsal meseleler bulunmakla birlikte bu devrimler arasında az sayıdaki kısmının dünya halklarını doğrudan etkilediği söylenmektedir. Bu doğrultuda Fransız Devrimi'ni ilk sıraya koyarsak ikinci sırada ise Bolşevik Devrimi gelecektir (Richards, 2004: 8-9). 19. yüzyıl Avrupa'nın dünya çapındaki egemenliğinin olgunlaştığı bir yüzyıl olmuştur. Dünya'nın büyük bir bölümü Avrupa'daki girişimlere ve olaylara tepkiler vermekte ve gelişmelere ayak uydurmaktaydı. Ortaya çıkan evrensel modellerin gücü sonraki dönemlerde siyasi ve askeri güçlerden daha büyük etki göstermiştir (Roberts, 2010: 498). Fransız Devrimi özelinde hükümdarların sınırsız yetkilerine karşın bireysel varlık, insan olma hassasiyeti gibi kavramlar insanlar üzerinde ciddi anlamda etkili olmuştur. En önemlisi bireylerin doğdukları andan itibaren bir takım temel haklara ve özgürlüklere sahip olma fikirleri ortaya çıkmış ve Avrupa'da ciddi biçimde etkili olmuştur (Armaoğlu, 2007: 6). 1900'lü yılların ilk çeyreğinde yaşananlar ise Avrupa'nın hafızasında derin izler bırakmıştır. 21. yüzyılda halen o dönem yaşanan pek çok olayın izlerinin pek çok alanda etkisinin sürdüğü görülmektedir (Roberts, 2010: 582). Tüm bu gelişmeler ışığında hem Fransız Devrimi hem de Bolşevik Devrimi dünya tarihi açısından son derece önem arz etmektedir. Hem kendi dönemlerinde hem de sonraki yıllarda tüm dünyada pek çok olay üzerinde etkileri olmuştur. Fransız Devrimi çağ değiştirecek kadar önemli bir olay olmakta iken Bolşevik Devrimi sonraki yüz yılda pek çok sosyal, siyasal ve ekonomik olayı etkilemiştir. Bu devrimlerin olmasının farklı sebepleri bulunmaktadır. Devrim süreçleri ve sonrasındaki zaman aralıklarında yaşananlar pek çok sosyal bilim açısından araştırma konusu olmuştur. Bu çalışma özelinde ise devrim süreçlerindeki mali yapılar araştırılmıştır. Maliye kapsamındaki sorunların o dönemki halk üzerindeki etkisi ve devrim süreçlerine yansımaları incelenmiştir. Bununla birlikte her iki devrimin de mali temelli benzerlikleri ve ortaya çıkardıkları sonuçlar üzerinden de değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Fransız Devrimi

Avrupa'da 18. ve 19. yüzyılın büyük bir kısmı savaşların ve anlaşmazlıkların olduğu asırlar olmuştur. Bu durumun en önemli sebebi yeni siyasi fikirlerin ve siyasi kurumların ortaya çıkması ve halk nezdinde kabul görmesidir. 18. yüzyılda siyasal bir sözcük olan

devrim kelimesi anlam kazanmış, bu sözcük öncelikle hükümet yapılarının değişikliğini ifade etmiştir. Bu ifade belirli bir bürokratin veya yöneticinin değişmesi durumunda da kullanılmıştır. 1789 yılından sonra bu sözcük ve barındırdığı anlamda köklü değişiklikler yaşanmıştır (Roberts, 2010: 413). Fransa’da 1789 yılında başlayan mutlak monarşinin yıkılıp yerine cumhuriyetin tesis edilmesi en sonunda Napolyon’un 1804 yılında imparatorluğunu ilan etmesi ile sonuçlanan birtakım olaylar bütünüün yer aldığı süreç Fransız Devrimi olarak adlandırılmaktadır. Bazı tarihçiler ise hem Fransa’da hem de Fransa dışında yaşanan bazı olaylardan dolayı Napolyon’un iktidara gelmesinin ardından da devrim sürecinin devam ettiğini belirtmişlerdir. Bu kapsamdaki en önemli argüman ise 1803-1815 yılları arasındaki Napolyon Savaşları’dır (Yurdusev, 2022). 19. yüzyıl genelinde ise siyasal yapılar Fransız Devriminin etkisi ile şekillenmiştir. Fransız Devrimi yalnızca modern çağın siyasal statülerini değil bununla birlikte siyasal terminoloji ve siyasal teori oluşumunu da sağlamıştır. Özellikle milletçiliği ve devrime karşı olanların muhafazakâr ideolojinin altyapısını oluşturmuştur (Hobsbawn, 2008: 63).

1.1 Fransız Devrimine Giden Süreç

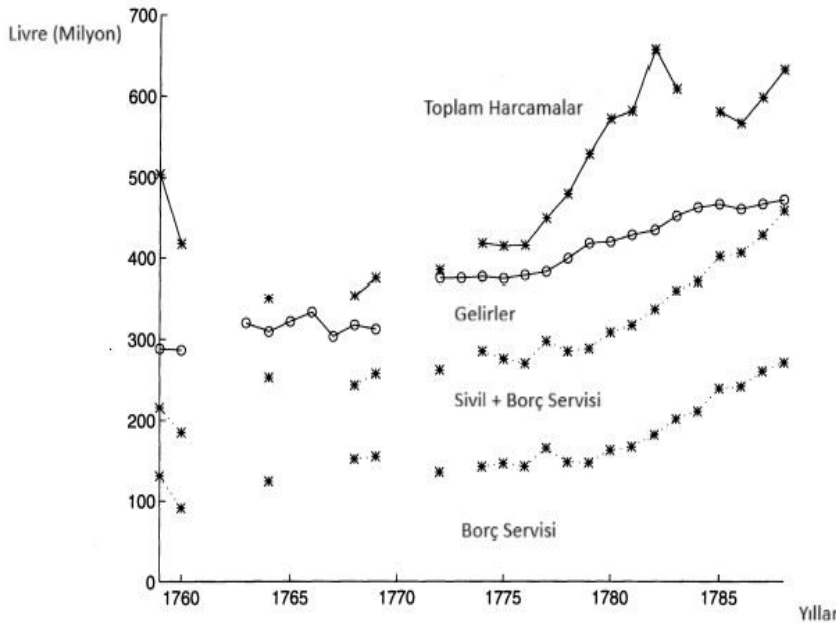
Devrimin temel nedenleri arasında Geç Orta Çağ’dan beri devam eden eski rejimdeki aksaklıklar bulunmaktadır. Fransız Devrimi öncesinde kralın mutlak hâkimiyetinin ardından toplum üç kısımdan meydana gelmiştir. Bunlar ruhbân sınıfı, asiller ve diğer sınıftır. Bu sınıf tüccarlar, köylüler, esnaflar ve zanaatkârlardan meydana gelmektedir (Yurdusev, 2022). Sınıfları daha genel bir ifade ile birinci sınıfı Ruhban sınıfı, ikinci sınıfı Aristokrasi, üçüncü sınıfı ise Burjuvazi üretici alt sınıflar ve köylüler şeklinde açıklamak doğru olacaktır (Ebinç, 2024: 136). 18. yüzyılda üçüncü tabaka idari ve siyasi etkinlik alanlarında pek çok talepte bulunmuştur (Yurdusev, 2022). Fransa özelinde diğer bir önemli durum ise kral XVI. Louis’in otorite sorunu olmuştur. 1774 yılında kral olduğunda yirmili yaşlarında olan XVI. Louis; saltanı döneminde Paris’in Versay’ın dışına bir defalık istisna haricinde çıkmamış olan genellikle saray içerisinde vakit geçiren bir yönetici olmuştur. Ayrıca kralın karısı olan Marie-Antoinette toplum tarafından sevilmemekte ve toplumun güvensizliğinin artmasına neden olan unsurlar arasında yer almıştır (Merriman, 2020: 486-487).

1.2 Fransız Devrimi Döneminde Ekonomik Yapı

Devrim öncesi süreçte tüccarlar, köylüler, esnaflar ve zanaatkârlardan meydana gelmekte olan üçüncü tabaka hem birinci ve ikinci tabakaya vergi vermekte hem de buna ek olarak devlete karşı tailed adı verilen bir toprak vergisi ödemişlerdir. Bu durum vergi yükünün bu dönemde küçük toprak sahipleri ve köylüler tarafından çekildiğinin göstergesidir (Yurdusev, 2022). 18. yüzyılda mali buhranın hafifletilmesi amacıyla muafiyetleri kaldırmaya amaçlamışlardır. 1745 yılında Maliye Bakanı Jean-Baptiste de Machault d’Arnouville bazı vergi türleri üzerinde ayrıcalıkları kaldırma konusunda çaba göstermiştir. Fakat soylular bu duruma tepki göstermiş olup bakanın istifası ile sonuçlanan bir süreç yaşanmıştır (Aftalion, 1990: 20).

XIV. Louis ve ondan sonra gelen Fransız Krallarının genişleme yönündeki faaliyetleri ve sürekli bir savaş sürecinin bulunması ağır mali yükleri beraberinde getirmiştir. En önemli kamu geliri olan vergi gelirlerinin saray harcamalarını karşılayamadığı dönemler neticesinde Fransa mali bunalıma sürüklenmiştir. Bundan dolayı soylu sınıf ve din adamlarının da vergi muafiyetlerinin kaldırılarak vergi ödemeleri gereken bir süreç meydana gelmiştir (Sander, 2009: 162). Fransa'nın Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda asi kolonicilere vermiş olduğu finansal destek o dönemki maliye bakanı Jacques Necker'in öncüsü olduğu borçlar ile finanse edilmeye çalışılmıştır. Avusturya Veraset Savaşı, Yedi Yıl Savaşları ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın meydana getirdiği borçlar ve ordunun ihtiyaçları devlet harcamalarının dörtte üçünü oluşturmuştur. Bununla birlikte Fransa'daki mutlak monarşi; ülkeyi vergi tahsilatı konusunda da o dönemki en büyük rakibi olan İngiltere'den ayırmıştır. İngiltere Merkez Bankası o dönem İngiliz hükümetinin ulusal borçlanma yoluyla düşük faiz oranları ile kredi bulmasını sağlarken Fransa'nın o dönem için merkez bankasının olmayışı sorunları arttırmıştır. Ayrıca Fransa o dönem mali yükümlülükler kapsamında muhasebe işlemlerinin yetersizliği nedeniyle sıkıntılar çekmiştir (Merriman, 2020: 486). Fizyokrasi'nin önemli temsilcilerinden olan Turgot, 1779 yılında Maliye Bakanı iken 22 milyon tutarında bir açık olduğunu 78 milyonluk da henüz tahsil edilmemesine rağmen olası vergi gelirlerinden harcadığını açıklamıştır. Bu doğrultuda Turgot önderliğinde planlanan Fransız maliyesini düzeltme çabaları yetersiz kalmış ve mali yapı giderek daha kötü bir hale gelmiştir (Von Aster, 2004: 42).

Grafik 1. Fransa'da Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirleri

Kaynak: (Sargent, Velde, 1995: 481).

Grafik 1'e göre 1760 yılında 300 milyon livre olan gelirler devrimin olduğu 1789 yılına kadar 500 milyon livreye çıkmış olmasına rağmen harcamalar ile kıyaslandığında istenilen seviyeye çıkılamadığı görülmektedir. Ayrıca toplam harcamaların özellikle 1780 sonrasında 600 milyon livrenin üzerine çıktığı görülmektedir. Grafik 1'e göre borç

ödemelerinin sürekli biçimde arttığı sonucuna da varılmaktadır. Bu durum Fransız ekonomisinin devrim öncesi süreçte ciddi bir mali bunalıma doğru gittiğinin göstergesi olmuştur.

2. Bolşevik Devrimi

Bolşevik sözcüğü salt çoğunlukçu anlamına gelen bir sözcüktür. Bu sözcüğe karşıt gelen sözcük ise azınlıkçı anlamına gelen Menşevik sözcüğüdür. 1903 yılında Rus sosyal demokratlarının ikiye bölünmesi sonucu bu terimler kullanılmaya başlanmış, Lenin'in lideri olduğu grup çoğunluğu elde etmiştir. Akabinde Bolşevik ifadesi komünist ifadesi ile eşanlamli ifadeler olarak kullanılmaya başlamıştır. 1905 yılındaki kongrede Leninci Bolşevik tez; demokrat burjuva devriminin işçi sınıfının müdahalesi neticesinde proletarya devrimine dönüştürülmesini savunmakta iken Menşevik tezi proletaryanın belirli bir çizgiye kadar liberal burjuvaziyi desteklemesini istemiştir (Hançerlioğlu, 2012: 191). Bolşevik Devrimi; Ekim Devrimi ve Rus Devrimi isimleri ile bilinen 1917 yılında Çarlık Rusya'nın yıkılması ve yerine Sovyetler Birliği'nin kurulması ile neticelenen devrimdir. Bu devrim art arda gelen iki devrimin nihai halidir. İlk olarak 1917 yılının şubat ayında ilk devrim olmuş akabinde geçici bir hükümet kurulmuştur. Devamında Vladimir İlyiç Lenin öncülüğünde Bolşevikler devrimin tamamlanması ile birlikte geçici hükümet yetkilerinin Bolşevik hükümetine devredildiği bir süreç yaşanmıştır (Eğilmez, 2022: 125).

2.1 Bolşevik Devrimine Giden Süreç

19. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'da Marksizm ortaya çıkmış ve Marksizm, Rus aydınları arasında büyük bir yankı uyandırmıştır. Karl Marx fikir sistemini oluştururken proleter devriminin gerçekleşebilmesi için en elverişli ortamın o dönem dünyada en etkili sanayiye sahip olan İngiltere olduğunu öngörmüş fakat Marksizmi gerçekleştiren ülke Rusya olmuştur (Armaoğlu, 2007: 129). 1913 yılı verilerine göre Rus toplumunun %17'si işçilerden ve çalışanlardan, %66'sı kolektif ve kooperatif çiftliklerde çalışan köylülerden ve özel çiftliklerde çalışanlarından ve %16'sı burjuvaların ve toprak sahiplerinden oluşmuştur. Bu zaman zarfında ülke topraklarının üçte ikilik kısmı özel teşebbüsler tarafından işletilmiştir (Bulut, 2020: 62). 1885 yılında Rusya'da ağır sanayinin GSMH'ya oranı %2 iken, 1913'te %8'e çıkmıştır. Bu dönemde tarım halen en büyük sektör olmasına rağmen tarımın payı %59'dan %51'e inmiştir. Yine GSMH'daki büyümeye rağmen emek talebindeki artış nüfusu tam istihdam edecek boyutlara ulaşamamıştır. Büyümenin ortaya çıkardığı ek kâr toprak sahipleri ile endüstri kapsamında iş yapan sermayedarlara gitmiş olup halkın büyük bir kısmı bu durumdan fayda sağlayamamıştır (Allen, 2022: 119).

I. Dünya Savaşı yıllarında Rusya'da bir kaynaşma süreci olmuştur. Fakat savaşta meydana gelen olumsuzluklar, istenilen başarının elde edilememesi, boğazların açılmaması, müttefiklerden yardım alınamaması ve gıda sorunları neticesinde 8 Mart 1917'de halk Petersburg sokaklarına dökülmüştür. İşçilerinde gösterilere katılması neticesinde akabindeki iki gün içerisinde şehir ayaklanmış, hükümet ve halk arasında kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Yaşanan olayların ardından 14 Mart 1917'de liberal geçici hükümetin kurulması ve çarın

istifa etmesi konusunda fikir birliğine varılmıştır. Devrimci Sosyalistler arasından Kerensky, Harbiye Bakanı olmuştur. Fakat Çar II. Nikola tahtı bırakmayı kabul etmemiş ve askerler ile Petersburg'da yürümek istemiştir. Askerlerden istediği desteği alamayınca 16 Mart tarihinde tahttan çekilmiş ve üç yüz yıllık Romanof hükümdarlığı bitmiştir. Geçici hükümet dünya savaşı konusunda devam edilmesi kararını vermiştir (Armaoğlu, 2007: 131, 132). Bolşevikler mevcut sorunların çözümünün Sosyalist devrim ile olabileceğini ifade etmişlerdir. Nisan ayında Lenin sosyalizm için Sovyetlerin tam iktidar olacakları bir devrim istemiştir. 20-21 Nisan tarihlerinde geçici hükümetin savaşa devam edilmesi yönündeki kararı iç savaşı tetiklemiştir. Temmuz ayında Lenin ve yandaşları için tutuklama kararı verilmiştir. O dönemki Genelkurmay Başkanı Kornilov askeri diktatörlük amacıyla faaliyetlerde bulunmuş fakat geçici hükümetten (Kerenskyden) destek alamamıştır. 24 Ekim tarihinde Lenin önderliğinde başlayan ayaklanma sonucunda başarılı olunmuş, 25 Ekim'de devrim başarıya ulaşmış ve 26 Ekim tarihinde Lenin başkanlığında Sovyet hükümeti kurulmuştur (Topsakal, 2022). Bu tarihler Jülyen takvimine göre olup miladı takvime göre 25 Ekim tarihi 7 Kasım'a denk gelmektedir.

Lenin ve dönemin Dışişleri Bakanı Troçki Rusya'nın I. Dünya Savaşı'ndan çekilmesi adına harekete geçmiştir. Çöken ekonominin toparlanabilmesi adına çalışmalar başlatılmış ve Brest-litovsk anlaşması ile ülke dünya savaşından çekilmiştir (Topsakal, 2022). Bu anlaşma ile Rusya'nın savaştan mağlup olarak çıktığı ve bunun devamında savaşın bittiği sonucuna tam olarak çıkarılamamaktadır. Rusya'da ayaklanmalar, isyanlar ve diğer ülkelerin politik müdahaleleri 1922 yılına dek sürmüştür (Bulut, 2020: 62).

2.2 Bolşevik Devrimi Dönemindeki Ekonomik Yapı

Bolşevik Devrimi'ne ekonomik çerçeveden bakıldığında yeni bir sürecin başladığı bilinmektedir. Bu süreçte en temel iki ekonomik düzenleme ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılması ve devletin üretim faaliyetlerini üstlenmesi olup, ikincisi piyasa sisteminin yerine kumanda sistemi kapsamında merkezi planlamaya geçilmesi olmuştur (Eğilmez, 2022: 125). Rusya'da I. Dünya Savaşı yıllarında kamu gelirleri ciddi biçimde azalmıştır. Bununla birlikte 1914 yılında bütçe açığı %40, 1915 yılında %76, 1916 yılında ise %78'e ulaşmıştır. Sürekli artan bütçe açıkları ve savaş maliyetleri karşısında tedbirler almak isteyen Maliye Bakanlığı üç yönlü bir strateji üzerinde planlama yapmıştır. Bu planlamalar kredi, vergi reformu ve arttırılmış para emisyonundan oluşmuştur (Marks, 2017). Bu dönemde vergi gelirlerinin beşte dördü şeker, tütün, yağ, alkollü içkiler gibi temel tüketim malları sayılabilecek mallardan oluşmuştur. Dolaylı vergiler vergi gelirlerinin en önemli kısmını oluşturmuştur. Geri kalan kısım ise sermaye ve mülk transferleri kapsamında alınan vergilerden meydana gelmiştir. Bu duruma rağmen o dönemki hükümet dolaylı vergileri arttırmanın yanı sıra demiryolu kullanımında hem yük hem de yolcu konulu vergileri de arttırmıştır (Michelson, 1928: akt. Marks, 2014).

3. Fransız Devrimi ve Bolşevik Devriminin Mali Benzerlikleri

18. yüzyılda siyasal bir kelime olan devrim sözcüğü anlam kazanmıştır. Uzunca bir dönem bu sözcük sadece hükümet yapılarındaki değişiklikler için kullanılırken sonrasında sözcük daha kapsamlı anlamlarda kullanılmıştır (Roberts, 2010: 413). Tüm devrim süreçleri arasında benzerlikler olmasına rağmen devrimler birbirlerini tekrarlamamaktadırlar. Bunun belli başlı sebepleri olmakla birlikte öncelikle devrim karşıtı grupların önceki devrimlerden öğrendikleri pek çok durum ve bu kapsamda aldıkları tedbirler bu durum üzerinde etki göstermektedir. Bu kapsamda Fransız Devrimi ve Bolşevik Devrimi benzerlikler göstermesine rağmen tamamen aynı süreçten bahsetmek olanaksızdır (Koç, 2011: 45). Fransız Devrimi ile Bolşevik Devrimi arasında en önemli benzerliklerin başında ekonomik yapı gelmektedir. Bolşevik Devrimi'nde de Fransız Devrimi'nde olduğu gibi vergi sistemi karmaşık ve adaletsiz bir yapıya sahiptir. Yine savaş finansmanları ülke ekonomilerini çıkmaza sokmuştur. Örneğin Rusya 1904-1905 Japon Savaşı'nı finanse edebilmek adına altın rezervlerini kullanmakta aynı zamanda dış borç almaktadır (Sander, 2009: 389). 18. yüzyıl Fransa'sında da ekonomik sorunlar giderek artmıştır. Bunun karşılığında maliye karar alıcıları herkesten vergi alma yoluna gitmişlerdir. Aristokrasi mensupları öncelikle bu talebe direnmiş bu direnişler kapsamında vergi isyanları meydana gelmiştir. Köylüler için de bu durum memnuniyetsizlik ile karşılanmıştır. Ayrıca kralın aristokrasiye danışmadan ve onları karşısına alarak almış olduğu vergi kararları temelde Fransız Devrimi'nin sebepleri arasında yer almaktadır. Bu durum aristokrasi ve burjuvazinin krala karşı birleşmesine neden olmuştur (Ağdemir, 2022: 1538). Yani en temelde Fransız Devriminin başlamasındaki en önemli olaylardan biri; soyluların, krala karşı yeni vergiler kapsamında verdikleri tepkiler ile direnişin başlaması olmuştur (Koç, 2011: 45). 4 Ağustos 1789 tarihinde pek çok konuda olduğu gibi mali alanda da dokunulmaz olan soyluların vergi ayrıcalıkları kaldırılmıştır. Burjuvazi yalnızca vergiden muaf olanlardan vergi talep etmek durumunda kalmıştır. Ülkede; köylüler ve kentliler gibi aristokratlar da vergilere direnmiş ve bu direnişler vergi tahsilatının gerçekleşmesine engel olmuştur. Devamında burjuvazi vergi konusunda gönüllü katkıya yönelmiş fakat yine başarısız olmuştur (Ağdemir, 2022: 1538). Rusya'da da 20. yüzyıl başlarında kötü giden ekonomi için gelir vergisi uygulamaları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda öncelikle yıllık geliri 1000 rubleyi aşanlardan vergi toplanmak istenmiştir. Fakat bu gruptan alınması planlanan vergi projesi uygulanmamıştır. Bu dönemde Rusya'da vergi konusunda önemli detaylardan biri de tuz ve şeker gibi temel tüketim maddelerinden alınan dolaylı vergilerin, mülk vergilerinin üç katından fazla olmasıdır (Lindert, Nafziger, 2014: 783, 793). Bu durum alt gelir grubunun vergi yükünün artmasına neden olmuştur.

Bu devrimler için diğer tartışılması gereken konu borçlanmadır. Fransa ve Büyük Britanya arasındaki rekabet 1780'lerde Fransa monarşisi içinde olumsuzlukların arttığı bir dönemdir. Fransa'nın Amerikan Devrimi üzerindeki mali yük anlamında ülkeyi çıkmaza sokmuştur. Yüzyıllar boyunca Avrupa'da üstünlük kurmak adına çaba sarf eden Fransa büyük bir borç yükü ile karşı karşıya kalmıştır. XVI. Louis'in 1774'te tahta çıkması ile birlikte başarısızlıklar sürmüş olup devletin iflasına dönük tehlikeli bir sürece girilmiştir (Roberts, 2010: 420). Rusya'da da borçlanma çok ciddi bir sorun olmuştur. Ülkede köylü kölelik sisteminin 1861 yılında kaldırılması beraberinde işgücü piyasasını getirmiştir. Bu döneme kadar yerelde tüketilen tarımsal üretim hakimiyetinde olan pazar yapısı bulunmaktadır.

Devamında Rusya'ya gelen geç kapitalizm bazı dinamiklerin değişmesine neden olmuştur. Sonrasında II. Aleksandr ve III. Aleksandr'ın öncülüğünde uygulanan reformlar borçlanma imkanını getirmiştir (Ukhov, 2003: 2). Devrim süreçlerinde de borçlanmalar sürmüştür. 1905 Devrimi de yine Fransa'dan alınan büyük borçlar ile bastırılmış olup bu durum da Rus Maliyesini güçsüz kılmıştır (Sander, 2009: 389).

Bir diğer önemli husus gelir dağılımındaki adaletsizlik olmuştur. Örneğin Rusya'da 1904 yılında geliri 1000 rubleden fazla olan ve yüksek gelirli sayılan bir kişi, ortalama 5,8 kişilik bir hanenin gelirinin 1,6 katı kadar bir gelire sahip olmuştur. Devrimlerden hemen önceki bu durumun sebepleri arasında arazi mülkiyetindeki eşitsizlikler gelmektedir. Akabinde Rus İmparatorluğunun mali sistemindeki gerilemenin asıl nedenlerinden biri bu adaletsizlik olmuştur (Gregory, 1982: 146). Bolşevik Devrimi'nin merkezinde sosyal yapıdaki adaletsizlikler zinciri yer almaktadır. Zenginlerin servetleri o dönemde daha da artarken yoksul halk ise yoksullaşmaya devam etmiştir. En genel itibarıyla toplumda işçiler ve köylüler olmak üzere iki grup bulunmaktadır. Gelir dağılımı adaletsizliği Lenin önderliğinde başlayan devrim hareketi için uygun altyapı oluşturmuştur. Devrim sürecinde yoksul halktan ciddi biçimde destek görmüşlerdir (Togan, 1970: 227). Fransa'da da benzer bir durum söz konusudur. Toplumda belirli sınıflar bulunmaktadır. Bunlardan ilki nüfusun %0,5'ini oluşturmakta iken toprakların %10'unun sahibi olan ruhban sınıfıdır. Asiller, nüfusun %15'ini oluştururken toprakların %25'ine sahiptirler. Nüfusun geriye kalanı ise tüccarlar, köylüler, esnaf ve zanaatkarlardan meydana gelmekte olup toprakların geri kalan kısmına sahip olmuşlardır (Yurdusev, 2022). Bu durum Fransa özelinde de gelir dağılımındaki adaletsizliğin önemli bir göstergesi olmuştur.

Devrimlerin benzerlikleri sadece sonraki dönemlerdeki çalışmalara konu olmamıştır. Devrim süreçlerinde de Fransız Devrimi ve Rus Devrimi ilişkilendirilmiştir. Bolşevik Devrimi öncesinde 1903 yılında Lenin; Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi kongresinde yaşanan bölünmelerin ardından kaleme aldığı kitaplarda parti içerisindeki bölünmeleri açıklarken Fransız Devrimi yapılanmaları kapsamında değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu kapsamda Menşevikleri Jirodenlere benzetmiştir. Bolşevikleri ise sosyal demokratların Jakobeni biçiminde ifade etmiştir (Koç, 2011: 56).

SONUÇ

Fransız Devrimi yeni çağı kapatıp yakın çağın başladığı tarih olarak bilinmekte olup Bolşevik Devrimi 20. yüzyıl dünya düzeninin şekillenmesinin en önemli olayları arasında yer almaktadır. Bu iki devrim tarihsel olarak aynı dönemde olmamasına rağmen birtakım benzerlikler taşımaktadır. Bu benzerlikler sosyolojik, ekonomik ve toplumsal pek çok olgunun yeniden tartışılmasına neden olmuştur. Çalışma özelinde ise bu devrimlerin sebepleri arasında yer alan mali olaylar incelenmiştir. Her iki devrimin nedenleri arasında ekonomik sebepler önemli yer tutmuştur. Buna bağlı olarak gelişen adaletsiz uygulamalar ve bu uygulamaların halk tarafından kabullenilmemesi büyük toplumsal tepkilere neden olmuştur. Her iki devrim öncesinde de adaletsiz bir vergi sistemi olduğu görülmektedir. Vergi yükünün, toplumun alt gelir gruplarına yüklendiği bir mali yapı söz konusudur. Fransız devrimi özelinde vergi muafiyeti sağlanan sınıflardan vergi talep edildiğinde ise bu sınıfların tepki

gösterdiği görülmüştür. Bu sınıfsal sorunların örnekleri arasında, Rusya’da dolaylı vergilerin, servet vergilerine göre çok yüksek oranlı olması gösterilebilir. Bu tarz uygulamalar alt gelir gruplarının, köylülerin, emekçilerin toplumsal tepkilerde ön saflarda olması sonucunu doğurmaktadır. Her iki devrimin ekonomik sebepleri arasında yer alan diğer önemli olgu ise borçlanmadır. Fransa’nın özellikle savaş ekonomisinden kaynaklı olarak savunma harcamalarının sürekli arttığı ve bunun karşılığında kamu gelirlerini arttıramadığı bilinmektedir. Benzer bir durum Rusya için de geçerlidir. Hem diğer ülkeler ile savaşlarında hem de iç meselelerinde ortaya çıkan ayaklanmaları bastırmak için borçlanma yoluna gitmiştir. Bu da ülkede mali yapının zayıflamasına neden olmuştur. Bu durumlar ile beraber gelir adaletsizliği toplumsal huzursuzluklara yol açmıştır. Hem Fransa’da hem de Rusya’da gelir adaletsizliği toplumsal huzursuzluğa neden olmuş özellikle düşük gelirli bireyler devrim süreçlerinde aktif rol oynamıştır. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda hem Fransız Devrimi hem de Bolşevik Devrimi’nde mali yapı kapsamındaki sorunların devrimlere doğrudan etki gösterdiğini söylemek doğru olacaktır. Ayrıca ortaya çıkan mali sorunlar adalet ve eşitlik başta olmak üzere pek çok olguyu direkt olarak etkilemiş ve kitlelerin büyük tepkiler vermesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Aftalion, F. (1990). *The French Revolution: an Economic Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa’sında Vergiler ve Vergi İsyanları. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1525-1544. 10.25295/fsecon.1113253
- Allen, R. C. (2022). *Küresel Ekonomi Tarihi Kısa Bir Giriş*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Armaoğlu, F. (2007). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınevi
- Bulut, R. (2020). Ekim Devriminden Günümüze Rusya’nın Ekonomik Yapısı. *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, 8(90) 61-65
- Ebinç, S. (2024). Fransız Devrimi ve Sınıf Yapıları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (82), 124-143. 10.51290/dpusbe.1478295
- Eğilmez, M. (2022). *Tarihsel Süreç İçerisinde Dünya Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gregory, P. R. (1982). *Russian National Income, 1885-1913*. Cambridge: Cambridge University Press
- Hançerlioğlu, O. (2012). *Felsefe Ansiklopedisi Cilt 1*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hobsbawm, E. (2008). *Devrim Çağı*. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Koç, Y. (2011). 1789 Devrimi ve 1917 Ekim Devrimi Üzerine Notlar (Jakobenlik ve Bolşeviklik). *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 205, 45-49
- Lindert P. H. & Nafziger S. (2014). Russian Inequality on the Eve of Revolution. *The Journal of Economic History*, 74(3), 767-798. 10.1017/S002205071400059X

- Marks, S. G. (2017). War Finance (Russian Empire). 1914-1918: International Encyclopedia of First World War
- Merriman, J. (2020). *Rönesans'tan Bugüne Modern Avrupa Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları
- Michelson, A. (1928). Russian Public Finance During the War. Revenue and Expenditure
- Richards, M. D. (2004). *Revolutions in World History*. New York: Routledge.
- Roberts J. M. (2010). *Avrupa Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Sander, O. (2009). Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Sargent, T. J., & Velde, F. R. (1995). Macroeconomic features of the French Revolution. *Journal of Political Economy*, 103(3), 474-518.
- Togan, A. Z. (1970). *Türklüğün Mukadderatı Üzerine*. İstanbul: Kayı Yayınları.
- Topsakal, İ. (2022). *Bolşevik İhtilali. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. Ankara: Tübitak Bilim Yayınları
- Ukhov, A. (2003). Financial Innovaton and Russian Government Debt Before 1918. Yale ICF Working Paper No. 03-20
- Von Aster E. (2004). *Fransız Devrimi'nin Siyasi ve Sosyal Fikirleri*. Ankara: Phoenix Yayınları
- Yurdusev, A. N. (2022). *Fransız Devrimi. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. Ankara: Tübitak Bilim Yayınları